

Literatura

Část I

3. fáze Národního obrození

- 1830 - 1848
- převládá romantismus; čeština ustálena, i odborná a národní literatura
- ve 30. letech umí 90 % obyvatelstva číst a psát, myšlenky NO se rozšířily všude
- 1830 povstání Poláků, pomoc i z Česka – starší stojí za slovanským Ruskem, mladší nesouhlasí s absolutistickým carem
- rozvíjení společenského života, hrdost na české hrady, přírodu
- kancléř Metternich, „Metternichův absolutismus“ → Češi nechtějí vybočovat a provokovat, obrozenci tvoří kulturu a o politiku či práva se nezabývají
- biedermeier – životní styl měšťanstva, které se nebouří, pohodlně žije, organizují spol. akce
- žánry
 - povídky, kalendářové povídky, básnické povídky, novely, balady
 - dramatické báchorky – divadelní hra se soudobým dějem, nadpřirozeno, hudba / zpěvy, polepšení hl. hrdiny
 - obrazy = až publicisticky popisují dění a krajinu třeba na venkově
- český romantismus jiný než světový (až na Máchu) — oživování ÚLS, české kultury celkově, vymaňování se němčině, německé kultuře

1 Josef Kajetán Tyl

- vzor Klicpera – divadlo, 1848 členem říšského sněmu
- činnost žurnalistická – časopis Květy (výchovná funkce, hodně lidí se tímto naučilo číst)
- činnost literární – povídky
 - vlastenecké ze současnosti – **Poslední Čech** (Borovský kritizuje jako příliš vlastenecké), **Roze-rvanec** (obraz K. H. Máchy)
 - historické – Dekret Kutnohorský
- činnost dramatická: **Kajetánské divadlo**, Stavovské divadlo
 - soudobé hry – **Fidlovačka**, aneb žádný hněv a žádná rvačka (jako Romeo a Julie, ale končí dobře) – píseň Kde domov můj? (státní hymna, hudba František Škroup), **Paličova dcera** (zapálí chalupu, Rozárka vezme vinu na sebe)
 - historické hry – aktualizované = snažil se poukázat na soudobý problém; **Kutnohorští kováři** (stěžují si na nízké mzdy – zatčení – poprava, 1 uteče a informuje krále, pozdě); **Jan Hus** (Hus s myšlenkami 1848)
 - dramatické báchorky – **Strakonický dudák** (chce si vzít Dorotku, vydělává hrou na dudy, válka – cizina, poražen, Dorotka ho jde hledat; má možnost velkého bohatství a zapomene, proč se vlastně vydal do ciziny)

2 Karel Hynek Mácha

- 1810 – 1836
- v tomto období u nás jediný romantik, neorientuje se na tradice nebo lidové vlastenectví
- narozen v Praze v chudé rodině, zemřel v Litoměřicích, na gymnáziu žák Jungmanna
- poté VŠ v Praze (práva), do advokátní kanceláře v Litoměřicích; v divadle J. K. Tyla
- miloval české hrady a zříceniny
- milenka Marinka Štichová, po smrti tragická tvorba
- druhá milenka Eleonora Šomková, zakazuje jí hrát v divadle, žárlí; otěhotní, syn Ludvík
- pomáhal hasit požár, napil se infikované vody, zemřel na dehydrataci kvůli průjmu
- pohřeb v den, kdy měl mít svatbu. pomník na Vyšehradě
- poezie – první básně v němčině, později česky, **Máj** (jediná kniha, který vyšla za jeho života, špatně přijat jako málo vlastenecký, později však přehodnocena jako přelomová)
- próza – bývá epická, ale propojena s lyrickými prvky; lyrizovaná próza **Obrazy ze života mého** (2 části: večer na Bezdězu, Marinka – příběh o lásce k dívce, ideál krásy, vykoná pout' do Krkonoš, při návratu je Marinka mrtvá kvůli nemoci); básnická próza **Pout' krkonošská** (až horror, na vrcholu Sněžky je chrám s mrtvými mnichy, kteří vstávají 1 za rok, ale nemohou vyjít z kláštera); povídka **Cikáni** (částečně připomíná Máj, postava z okraje spol., starý a mladý cikán mají milenky, jsou opuštěni, cikán trestá toho, co je svedl, je to však otec mladého cikána, starý cikán je za jeho vraždu popraven); pokus o román **Kat** (jednotlivé díly podle hradů, jen 1. díl místo 4, propojeno s historickou tematikou, děj za Václava IV., kat je levobočkem posledního Přemyslovce, inteligentní, Milada ho miluje, ale musel popravít jejího otce, poté umírá i Milada)

3 Karel Jaromír Erben

- 1811 – 1870
- hudební talent, učil hudbu, r. 1850 sekretář a archivář Národního muzea, poté archivář města Prahy – dostal se k RKZ, ÚLS
- inspiruje se a sbírá ÚLS – balady, povídky, říkadla, písně, zapisuje je
- myšlenky Herdera – v ÚLS je národní duch, na základě toho psal autorské pohádky – např. **Tři zlaté vlasy děda Vševěda** a **Dlouhý, Široký a Bystrozraký** – zlidověly
- sbírka básní **Kytice**
 - oblíbená již ve své době
 - inspirace lidovou epikou – prvky báje, pověsti, pohádky, proroctví, legendy
 - vyzdvihuje tradiční křesťanské hodnoty (čestnost, morálku), ale čerpá z pohanských bájí a pověr (vodník, polednice)
 - silný motiv mateřství, mateřské lásky
 - až hororové motivy
 - inspirace dodnes

Část II

4. fáze Národního obrození

- 1850 – 1860
- literatura více propojená se životem
- převládá realismus, stále ale výrazný vliv romantismu
- Božena Němcová, Karel Havlíček Borovský
- období „Bachova absolutismu“

4 Božena Němcová

- její narození je záhada, možná dcerou šlechtičny, rodné jméno Barbora Panklová
- východní Čechy (Ratibořice), prostředí Babičky, vyrůstala tam
- průkopnice ženské prózy českého jazyka
- v 17 provdána za Josefa Němce (úředník, o dost starší, sňatek z rozumu), ten ji přivedl do vlasteneckých kruhů
- propojuje realismus a romantismus, romantické postavy, v duchu českého romantismu konec, idyla (pod vlivem ÚLS), realismus – soc. vrstvy, venkov
- píše **obrazy** – propojení dokumentaristiky s příběhy a situacemi ze života lidí, hodně reportážních prvků, důrazná pojmenování
- **Divá Bára** (povídka) – venkovská dívka, neustále u přírody, nevěří pověrám, vše si vyzkouší, je jiná než ostatní děti, nemá moc kamarádů, jen Elišku
- **Pan učitel** (povídka) – částečně autobiografický hold jejímu učiteli, dovedl ji ke knihám
- **Karla (povídka)** – Markyta se stane chudou vdovou, má syna, mnoho problémů; měla strach, že syna Karla odvedou na vojnu, vychovávalo ho jeho děvče Karla
- **Babička** (obsáhlá povídka) – Ratibořické údolí na Náchodsku v 30. letech 19. st., Staré bělidlo; začala psát, když jí zemřel syn – vzpomínky na dětství; ne vše je pravda, realistické v rozvrstvení společnosti, mnoho postav má jen dobré rysy, babička – Magdaléna Novotná, Proškovi – Panklovi, babička – vlastenkyně, výchovná fce, vlastenecké příhody, idealizovaná; děti Barunka (BN, nejučenější, naslouchá), Vilém, Jan, Adélka; pak Viktorka (čistě romantická postava z okraje společnosti, zamiluje se do vojáka, jde s ním do světa, vrátí se zblázněná, žije v jeskyni, porodí dítě, hodí ho do splavu); panské postavy – sluhové negativní, kněžna pozitivní, oblíbí si babičku; příběh končí úmrtím babičky, chudé postavy mají dobré vlastnosti (až na maminku, která se chová panský); kompozice = jako jeden cyklus roku, ve skutečnosti uběhne 12 let + vložený epizodní příběh o Viktorce

5 Karel Havlíček Borovský

- 1821 – 1856
- narodil se v Borové u Německého (dnes Havlíčkova) brodu, příjmení Havlíček, Borovský přídomek

- kritik, např. Tyla (povídka Poslední Čech), básník, hodně satirický, taky překládal
- v jeho rodině se mluvilo německy, studoval ne německém gymnáziu, ale čeština se mu líbila, takže používala češtinu častěji než němčinu
- určitou dobu působil jako vychovatel v Moskvě, toto inspirace pro dílo Obrazy z Rus, kde je velice kritický k podmínkám carského Ruska
- napsal zejména tři velké satirické skladby, které zůstaly částečně nedokončené
 - Král Lávra – vychází ze staré pohádky, báje o irském králi s oslíma ušima, stejný motiv už se objevuje v řeckých pověstech o králi Midasovi – říká se, že existuje dobrý, hodný král, ale má jeden zvláštnost – jednou za rok se nechává stříhat a svého kadeřníka nechá vždy popravit, jednou měl jít stříhat syn nějaké chudé vdovy, ona šla prosit krále, aby jejího syna nezabíjel, on ho tedy ušetřil, ale musel mu slíbit, že po stříhání o tom nikomu nebude povídat, on to nevydržel a svěřil se vrbě, někdy později nějaký muzikant si z té vrby udělal kolíček do basy a ta basa začala hrát o tom, co jí kadeřník svěřil, že král má oslí uši, které schovává pod dlouhými vlasy a korunou, ale že se jednou za rok nechává stříhat a proto nechává popravovat ty kadeřníky, aby to nikomu nevyzradili – kritika cenzury, absolutismu a lidí, co si to nechají líbit
 - Křest svatého Vladimíra – vychází z Nestorova letopisu z 12. st., ten pojednával o přijetí křesťanství na Kyjevské Rusi, dílo je vtipné a velmi satirické, ale nedokončené, jde o pohanského boha Peruna a o tom, jak odmítl požadavek vládce a ten ho tedy nechal popravit, Kyjevská Rus se ocitne bez boha a vyhlásí konkurz na boha kam přicházejí různí bohové se o tuto pozici ucházet, vyhrává bůh křesťanů
 - Tyrolské elegie – zachycuje okamžik svého zatčení (pro své názory, vyjadřování nesouhlasu s cenzurou, s národnostním útlakem zatčen a deportován) a o tom co se odehrávalo cestou do Brixenu – po zatčení měl asi jen dvě hodiny se sbalit, rozloučit se s dcerou, zajímavá událost, že koně se splášily, všichni kromě Havlíčka vyskočili, on koně zastavil a potom počkal až potlučení policisté a kočí doběhnou a pokračují v cestě – snaží se poukázat asi i na neschopnost policie v Rakousku
- dále také psal celý život epigramy (lyrický útvar zachycující různé situace lidského života s výraznou satirou, kritika nešvaru ve společnosti, s výraznou pointou), uspořádal je do několika souborů v pěti oddílech: církvi, králi, vlasti, múzám, světu

Část III

Realismus ve světové literatuře

- 2. pol. 19. st.
- zachycuje věrně skutečnost, jde o skutečné zachycení prostředí postav, zachycení něčeho, co by se mohlo opravdu stát
- autoři hodně zkoumali příběhy které se opravdu staly, na základě toho vymýšleli příběhy vlastní, autoři nejdříve spoustu času studovali prostředí, ta místa o kterých chtějí psát, dobře promýšleli svět okolo postav a dopodrobna promýšleli jednotlivé postavy, tak aby to všechno bylo reálné, a to včetně např. zachycení jazyku postav uměrně jejím soc. postavení – dialekty, argot, apod.
- vyprávěč většinou nad příběhem a jazyk vyprávěče bývá spisovný
- postavy bývají typizované, objevuje se typizace postav – postava je typickým představitelem své dané soc. vrstvy, svého prostředí

- ale nechceme mít dvě stejné postavy, postavy mají samozřejmě i nějakou individuální složku, i přesto bývají typizované
- autoři se nevyhýbají (až je vyhledávají) prostředím, která nejsou příjemná – o prostituci, o soc. slabých vrstvách, ale i o korupci, apod.
- svými díly často vyzdvihují různé společenské problémy a otevřeně kritizují jejich viníka, ať je jakýkoliv – kritický realismus
- odnoží realismu je i naturalismus – vyhrocený realismus, který říká, že podstata jednotlivce je víceméně dána a je neměnná, člověka tedy ovlivňují jen dědičnost a výchova, resp. vliv prostředí, úplně tedy pomíjejí, že by lidská vůle mohla být natolik silná, aby toto dokázala změnit (dnes, když se řekne, že je něco naturalistické tak je to přehnaně detailní a tyto detaily jsou až nechutné)

6 Anglie

AAAAAAA Dickens

7 Francie

AAAAAAA Balzac a Flaubert, Zola

7.1 Émile Zola

- soubor románů Rougor-Macqartové – nestihl dodělat, podobné Honoré de Balzacovi, některé postavy se taky objevují ve více příbězích
 - součástí román Zabiják, román Nana

7.2 Guy de Maupassant

- narozen do zajištěné rodiny, matka šlechtična, takže taky šlechtic
- byl na nějaké církevní škole, tam se mu nelíbilo a neměl proto rád církev, pak studoval na lyceu a pak práva
- prvně nechtěl psát pod svým pravým jménem
- měl syfilis, ke konci života měl deprese, halucinace a pokusil se o sebevraždu, dožil v léčebně
- romány a povídky, významný román Miláček (o šarmantím muži šplhajícím mezi spol. vrstvami), kvanta povídek, např. Kulička, Muška, Dítě

8 Rusko

AAAAAAAAA

9 Henry/ik

9.1 Henryk Sienkiewicz

- 1846-1916
- Polák, šlechtic, ale chudý
- začal studovat medicínu, pak přešel na filosofii
- věnoval se literatuře, především historické próze – studoval, poté i psal
- cestoval, 3 roky strávil v USA což pro něj bylo velmi inspirativní
- psal především pro dospělé, napsal ale i jeden dobrodružný román pro mladší Pouští a pralesem – dobrodružný příběh dvou dětí, v době stavby Suezského průplavu, 14letý Polák Staš, 8letá Angličanka Nela, jejich otcové pracují na té stavbě, byli uneseni – pokus za ně získat výměnou nějakého vězně, oni se ale díky Stašově důvtipu osvobodit, ale ocitnou se v divočině (poušť, prales) a snaží se nějak přežít, nakonec se zachrání; i zfilmováno
- historická próza Křižáci – období bojů Poláku proti Německým rytířům, motiv národního uvědomování
- románová trilogie Ohněm a mečem, Potopa, Pan Volodyjovski – historie 17. st., boje mezi Poláky a ukrajinskými kozáky
- stěžejní román Quo vadis? – děj ve starověkém Římě za vlády Nerona, zpracovává téma nástupu křesťanství

9.2 Henrik Ibsen

- 1828-1906
- Nor, dramatik
- většinou dodržoval jednotu času, místa a děje, nicméně konflikty mezi postavami odhaluje retrospektivně a minulost postupně vyplývá na povrch (skrz dialogy) a divákovi se tak skládá mozaika toho, jako minulost ovlivňovala životy jednotlivých postav
- jeho psychologie postav je docela výrazná, proniká hluboko do nitra postav, často ukazuje, že realita bývá jiná, než vypadá na první pohled
- neváhá ve svých dílech zničit to, co vypadá jako pozitivní, dobré – až smrt, nebo postavy dojdou k poznání toho, že co si mysleli co je ideální opravdu není
- drama Divoká kachna – hra je protknuta symboly, rodina chová na půdě divokou kachnu, kterou zachránili, přenesli ji ale do umělého prostředí, ta kachna tam žije, ale nepřírozený život – jakýsi symbol spoutanosti, nesvobody člověka, symbolem přetvářky (dělá se, že je to ideální prostředí, ale není) úkoly: přečti to, pochop to, zapamatuj si to
- drama Nora (popř. Domov loutek, Domeček pro panenky) – žena žije v šťastném manželství, mají děti, její manžel má nějakou chronickou nemoc, měl by se léčit, ale oddalují to, ona mu přispívá a vyrábí tedy vánoční ozdoby, ale on by měl jet teď, takže žena získává peníze podfukem (nějaký bankovní podvod), věří je získá a brzo vrátí, dřív než k tomu dojde se na to ale zjistí, manžel ji označí za nesvéprávnou, nedovolí jí vidět děti atd., „ona si uvědomí, že není součástí jeho života, ale je jen nějaký doplněk“, rozhodne se, že takhle ne a odchází od manžela, tedy i definitivně od dětí

Část IV

Česká literatura 2. pol. 19. st.

- prosazuje se realismus, stále ale i trochu romantické, liší se autor od autora
- revoluční rok 1848, porážka revoluce, potom období 50. let., bachovského absolutismu, pro kulturu a literaturu to znamenalo docela přísnou cenzuru, bylo třeba si hlídat aby v textech nebylo něco protirakouského
- 60. léta určité uvolnění politiky a společnosti, méně přísná cenzura, Bach končí, 1861 vydaná ústava, 1867 rakousko-uherský dualismus, tedy Uhersko má daleko větší samostatnost, Češi ostrouhali

10 Májovci

- v roce 1858 vychází almanach (= sborník děl různých autorů) Máj, o něj se zasloužili především Jan Neruda, Vítězslav Hálek a Josef Václav Frič, přispěli do něj ale i další, např. Karolína Světlá – Máj, protože se inspirovali Máchou, vzdávali mu tímto hold
- májovci stavěli na Máchovi, ale i Erbenovi, překládali i zahraniční práce, např. Poea, Heineho, Huga
- máme realismus, takže se zabývali i různými soudobými sociálními problémy – postavení žen, podmínky dělníků
- necítili potřebu se odkazovat na historii, ale hledět do budoucnosti, celkově poměrně novátorští

10.1 Vítězslav Hálek

- 1835 - 1874
- především básník, ale i prozaik, dramatik
- ve své době známější než Neruda, dnes pro nás důležitější spíš Neruda
- ve své poezii psal témata, která byla lehčí, jednodušší, líbivější, jeho lyrika byla milostná a přírodní (zamilovaný, dlouho se snažil o dívku), líbivé četivé verše, byl oblíbený
- sbírky básní Večerní písně, V přírodě
- dále psal povídky, např. Muzikanstka Liduška – dívka, která se má vdát proti své vůli, což se stane a ona se z toho zblázní
- jeho hra Král Vukašín – ze srbských dějin, hrál se jako premierové představení při otevření Prozatímního divadla r. 1862
- AAAAAAA

10.2 Jan Neruda

- formuluj hlavní myšlenku, do jakého žánru přiřadíš a proč – chytrý, co bojuje s hloupostí se zblázní, epigram
- na jaké kompozici je báseň založena, jakou syboliku básně obsahuje – paralelismus, kytky rostou podle emocí, povaha
- AAAAAAA

10.3 Karolína Světlá

- 1830 - 1899
- rodným jménem Johanna Rottová, do vlasteneckých kruhů ji přivedl manžel, až už vdaná zamilovaná s Nerudou
- nejdříve psala povídky z pražského prostředí, např. Černý petříček, pak psala romány (už pod pseudonymem – Světlá pod Ještědem) – říká se jim ještědské romány (odehrávají se v té oblasti)
- jeden z těchto románů je Frantina – žena se zamiluje, muž ji miluje, vezmou se, ona je starostka a řeší mezitím loupeže, přijde na to že za nimi je její snoubenec, takže ho zabije (protože by ho nemohla vydat, ale nemohla by s ním žít)
- další je Kříž u potoka – Eva se provdá za muže, který je z rodu, který má být prokletý, že žádné manželství není šťastné a přestože jejich manželství začíná dobře on začne pít, ji bít, začne se sbližovat s jeho bratrem, on jí nabízí aby s ním odešel a začali jinde, ona to neudělá, protože manželství je posvátné a tím zlomí tu kletbu, její manžel se vzpamatuje
- tyto dva romány podobné – moralita ženských hrdinek, jednodušší psychologie postav, prvky tajemna, dobrodružství, ženské hrdinky mají dilema – aby byly šťastné, musí porušit morální pravidla, ale ony to nikdy neudělají (reference na její život – Neruda)